

Alternatywne formy wychowania przedszkolnego na przykładzie projektu „Przedszkole bez granic”

Dr Roman Gawrych

Wprowadzenie

W okresie od 1 kwietnia 2007 roku do 30 kwietnia 2008 roku Związek Stowarzyszeń „Kurpsie Razem” z siedzibą w Myszyńcu realizował projekt edukacyjny pn. „Przedszkole bez granic”. Miał on na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci w wieku 3–5 lat mieszkających na wsiach poprzez zaoferowanie i pilotażowe przeprowadzenie zajęć przedszkolnych. Program był przeznaczony dla zaniedbanych obszarów wiejskich i objął swym zakresem teren 8 gmin: powiatu ostrołęckiego (Baranowo, Czarnia, Kadzidło, Lelis, Łyse, Myszyńiec, Olszewo – Borki) i powiatu przasnyskiego (Jednoróżec), co dało w sumie 38 ośrodków. Na tym samym obszarze przed okresem realizacji projektu istniało tylko 17 przedszkoli lub innych ofert edukacyjnych dla dzieci w wieku od 3 do 5 lat. Oznaczało to, że zdecydowana większość dzieci była zagrożona wykluczeniem i miała mniejsze szanse rozwojowe.

Widząc zagrożenie, pomysłodawcy postanowili stworzyć propozycję edukacyjną dla najmłodszych mieszkańców wsi objętych projektem, bez względu na status rodziców. Niedostateczna stymulacja rozwojowa dzieci, skutkująca mniejszymi szansami na sukces szkolny i życiowy, a w perspektywie mniejszymi szansami na rynku pracy uświadomiły projektodawcom, że już od pierwszych chwil spędzonych w szkole należy organizować dzieciom zajęcia na jak najwyższym poziomie m.in. poprzez:

- edukowanie nauczycieli,
- wsparcie psychologów i logopedów,
- monitoring merytoryczny i organizacyjny ośrodków,

- innowacyjne sposoby organizacji zajęć (praca w grupach i metodą projektów, bezpośrednie doświadczanie, wysoka jakość edukacji technicznej, organizowanie krótkich wycieczek pozwalających na przeżywanie nowych doświadczeń itp.),
- zwiększenie aktywności, samodzielności i postawy eksploracyjnej,
- zwiększenie ciekawości świata,
- rozwój umiejętności komunikacyjnych, manualnych, słuchania, uwagi, emocji, pamięci,
- rozwijanie współpracy z innymi dziećmi, bycia w grupie,
- przyrost doświadczeń i wiedzy o świecie,
- rozumienie siebie i otoczenia,
- rozwiązywanie problemów,
- rozwój sprawności fizycznej,
- doświadczanie pierwszych kontaktów z komputerem.

W projekcie uwzględniono następujące zakresy edukacji dziecka:

- społeczno-emocjonalny,
- przyrodniczy,
- językowy,
- myślenie matematyczne,
- rozwój fizyczny,
- rozwój twórczy.

Łącznie w okresie funkcjonowania utworzonych ośrodków aktywnie uczęszczało do nich 420 dzieci (nie było wśród nich dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności). We wszystkich placówkach łącznie zatrudnionych było 49 nauczycieli z odpowiednimi kwalifikacjami pedagogicznymi uprawniającymi do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, którzy swoją pracę wykonywali

w trzydziestogodzinnym wymiarze czasu pracy przez 5 dni w tygodniu. Jednym z założeń projektu było aktywne uczestnictwo w nim logopedów i psychologów, którzy zapewniali dzieciom fachową pomoc specjalistyczną.

Oprócz kadry pedagogicznej w realizację projektu były zaangażowane również osoby pełniące następujące funkcje:

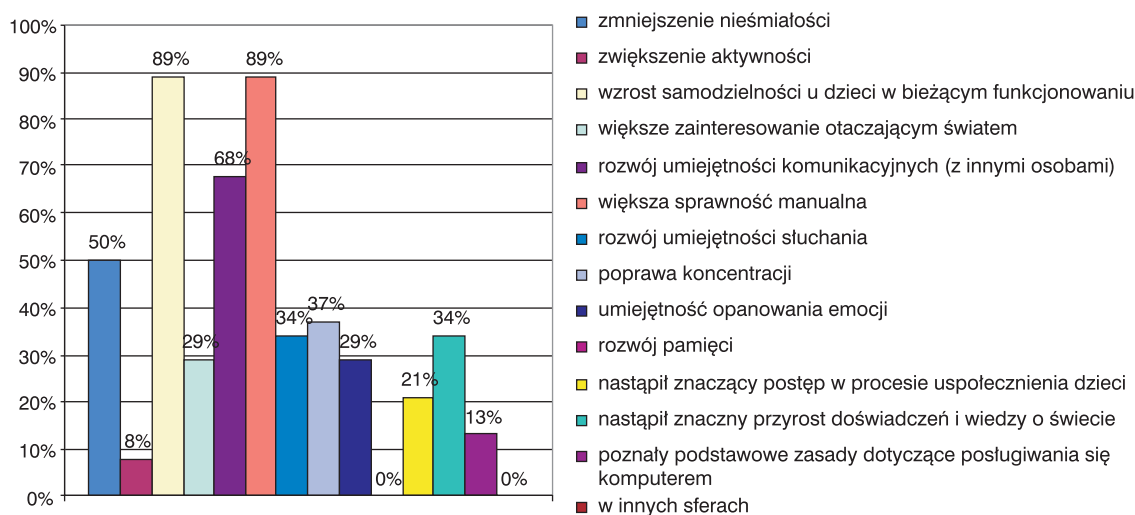
- koordynator projektu – nadzorujący pozostałych pracowników administracyjnych projektu, odpowiedzialny m.in. za: opracowanie i monitorowanie szczegółowych harmonogramów pracy, monitoring działania partnerów, organizację promocji itp.,
- asystent koordynatora – odpowiedzialny za sprawy organizacyjne ośrodków, wizyt monitoringowych, wizyt psychologów i logopedów itp.,
- pracownik ds. kadry,
- księgowy,
- doradca prawny,
- koordynatorzy partnerstw gmina Jednorozec, Fundacja Komeńskiego.

Poniżej zostaną przedstawione korzyści edukacyjne odniesione przez dzieci uczęszczające do ośrodków (na podstawie „Raportu z ewaluacji projektu” sporządzonego na podstawie badań przeprowadzonych wśród nauczycieli i rodziców).

1. Postępy w rozwoju dzieci w poszczególnych zakresach

Nauczyciele mieli za zadanie wskazać w ankiecie nie więcej niż 5 zakresów, w których, ich zdaniem, w największym stopniu nastąpił rozwój dzieci.

Wpływ uczestnictwa dzieci w zajęciach ośrodka przedszkolnego na sfery rozwoju dziecka – opinie nauczycieli.

Źródło: Dane z ankiety

Zbiornicze zestawienie udzielonych odpowiedzi ukazuje poniższy wykres.

Z danych zawartych na wykresie wynika, iż zdaniem nauczycieli największy rozwój umiejętności i postaw ułatwiających start dzieci w szkole nastąpił w zakresie wzrostu ich samodzielności w bieżącym funkcjonowaniu i w większej sprawności manualnej. Wskazało na nie po 89% nauczycielek. Na drugim miejscu wymieniono rozwój umiejętności komunikacyjnych w zakresie kontaktowania się z innymi osobami – zwróciło na to uwagę 68% pedagogów. Trzeci zakres, w którym nastąpił istotny rozwój dzieci, dotyczył zmniejszenia ich nieśmiałości – 50%. Wśród pięciu istotnych zakresów rozwoju dzieci wskazano jeszcze na poprawę koncentracji (37%) oraz rozwój umiejętności słuchania i znaczny przyrost doświadczeń i wiedzy o świecie (po 34%). Na uwagę zasługuje fakt, iż spośród 13 zakresów rozwoju umiejętności i postaw badani nauczyciele zwrócili uwagę aż na 12 z nich – nie wskazano tylko na rozwój pamięci. Jednakże – jak wynika z przeprowadzonych choćby kilku rozmów z nauczycielami i analizy kart dokumentowania rozwoju dziecka – rozwój pamięci również nastąpił, jednakże nie był on tak widoczny, jak pozostałych zakresów.

2. Przejawy rozwoju dzieci w poszczególnych zakresach

Istotną kwestią było ustalenie, w czym najczęściej przejawiał się rozwój dzieci w poszczególnych zakresach. W tym celu zadano nauczycielom pytanie otwarte następującej treści: „Jeśli nastąpił rozwój i wzrost umiejętności u dzieci, to w czym

one się najbardziej przejawiają?”. Wypowiedzi nauczycieli, zwracające uwagę na szereg różnych czynników, trudno było jednoznacznie skategoryzować, stąd niżej zaprezentowano kilka najczęściej powtarzających się odpowiedzi.

Efektom zmniejszenia nieśmiałości było to, że dzieci m.in.:

- zadają pytania, wspólnie dochodzą do wiedzy,
- głośno mówią „Dzień dobry”,
- rozmawiają z otaczającymi je ludźmi,
- chętniej się bawią,
- pozwalają mamom pójść do domu,
- same podchodzą do innych dzieci.

W zakresie zwiększenia aktywności poznawczej:

- chętniej pytają, dociekają pewnych zagadnień, treści zajęć,
- samodzielnie inicjują zabawę.

W zakresie wzrostu samodzielności:

- same robią picie, kanapki,
- ubierają się samodzielnie,
- samodzielnie wyjmują przybory,
- sprzątają po jedzeniu, zabawie,
- same wykonują wiele czynności, których wcześniej nie wykonywały, np. same jedzą, sznurują obuwie,
- organizują zabawy,
- uczestniczą w wycieczkach bez rodziców,
- samodzielnie korzystają z toalety,
- samodzielnie wycinają,
- umiejętnie posługują się przyborami,
- dzieci w wieku 3 lat wykonują samodzielnie polecenia.

W zakresie zainteresowania otaczającym światem:

- zwiększenie zainteresowania otoczeniem,
- samodzielne oglądanie książek przyrodniczych, nauka wybranych fragmentów,
- ciągle chcą doświadczać czegoś nowego,
- ciekawe są tego, co dzieje się np. na drodze, w lesie.

W zakresie rozwoju umiejętności komunikacyjnych:

- prowadzą bardzo ciekawe dialogi między sobą,
- chętniej rozmawiają z nauczycielem,
- chętniej biorą udział w zajęciach,
- potrafią porozumieć się podczas zabawy,
- starsze pomagają młodszym,
- potrafią sygnalizować potrzeby fizjologiczne,
- zawierają kompromis podczas zabawy,
- swobodniej wypowiadają się,
- samodzielnie opowiadają bajki,

- chętnie opowiadają,
- potrafią ustalać kompromisy,
- potrafią mówić o swoich uczuciach,
- potrafią zadać pytanie, odpowiedzieć,
- często dyskutują na temat powstałych problemów,
- same próbują rozwiązywać drobne konflikty.

W zakresie sprawności manualnej:

- dokładniej i precyzyjniej wykonują swoje prace,
- właściwie trzymają nożyczki, wycinają,
- pewniej trzymają kredkę, wygniatą plastelinę,
- tworzą coraz piękniejsze prace,
- trzymanie kredki, ołówka, malowanie obrazków przychodzi im z większą łatwością,
- są w stanie stworzyć małe szczegóły przedmiotu,
- sprawniej posługują się klockami, puzzlami.

W zakresie umiejętności słuchania:

- chętnie słuchają bajek, wierszy podczas rozmowy w kręgu (wcześniej szybciej się zniechęcały),
- słuchają siebie nawzajem,
- potrafią słuchać tego, co inni mają do powiedzenia,
- siedzą w kole, mówią po kolei i słuchają się.

W zakresie poprawy koncentracji:

- dłużej układają puzzle,
- rozmowy w kręgu są dłuższe,
- dłużej koncentrują się na zadaniu, które muszą wykonać,
- słuchają krótkich wierszy, bajek, zagadek,
- z większą starannością wykonują prace plastyczne.

W zakresie umiejętności opanowania emocji:

- lepiej radzą sobie w trudnych, stresujących sytuacjach,
- nie gryzą, nie szczypią innych,
- przepraszają za złe zachowanie,
- potrafią wstrzymać się od wymierzenia kary koledze,
- potrafią się wyciszyć,
- łatwiej dostosowują się do danej sytuacji,
- nie biją się o zabawki, proszą o nie,
- nie są tak bardzo wybuchowe, jak w chwili przyjscia do przedszkola,
- szybciej opanowują złość.

W zakresie procesu uspołeczniania:

- dzieci potrafią bawić się z innymi i przestrzegają zasad panujących w grupie,
- bawią się razem, organizują sobie zabawy,
- współdziałają w grupie, utożsamiają się z nią, pomagają sobie nawzajem,

- kontaktują się z innymi dziećmi, rodzicami dyżurującymi,
- same starają się sprzątać po posiłkach, po zabawie.

W zakresie nabywania doświadczeń i wiedzy o świecie:

- na wiele tematów można z nimi porozmawiać, uzyskując odpowiedzi na dany temat,
- po kilku dniach potrafią powiedzieć, czego się dowiedziały,
- posługują się zdobytą wiedzą i doświadczeniami,
- potrafią rozmawiać o tym, czego się dowiedziały i negocjować.

W zakresie posługiwania się komputerem:

- chętnie korzystają z komputera,
- opanowały poruszanie myszką,
- znają podstawowe zasady związane z bezpieczeństwem dotyczącym korzystania z komputera.

Z przedstawionych wypowiedzi wynika, że dzieci nabyły dużo różnych, nowych umiejętności i zachowań umożliwiających im osiągnięcie dojrzałości szkolnej. Na szczególną uwagę zasługują kwestie związane z poprawą koncentracji, wzrostem sprawności manualnej, procesem uspołeczniania i umiejętnością słuchania, które to czynniki są głównymi wskaźnikami informującymi o gotowości szkolnej dziecka. Umożliwiają one osiągnięcie właściwych rezultatów w edukacji wczesnoszkolnej.

3. Czynniki wpływające na rozwój dzieci

W przeprowadzonej ewaluacji w szczególności chodziło o określenie, które aspekty funkcjonowania ośrodków wywarły największy wpływ na osiągnięte przez dzieci postępy, nabytą nową wiedzę, doświadczenia i nawyki. Według odpowiedzi badanych wynika to m.in.:

- z samego uczestnictwa dzieci w przedszkolu oraz właściwego wychowania przez rodziców,
- ze stosowania ciekawych, interesujących metod, technik pracy przez nauczycieli,
- z wszechstronnych zainteresowań dzieci,
- z nauki przestrzegania pewnych ustalonych zasad,
- z chęci poznawania otaczającego świata,
- z tego, iż dzieci spotykają się z nowymi osobami, poznają nowych ludzi,
- z przebywania w większej grupie,
- z tego, że wiele dzieci często wyreeczanych było przez rodziców, a w przedszkolu zaczęły być bardziej samodzielne, przez co zdobyły wiele umiejętności,
- z dobrej współpracy z rodzicami, psychologiem i logopedą,

- z kształcenia twórczej wyobraźni oraz zachęcania do samodzielnych prób twórczych, różnorodności zajęć wprowadzanych nowymi metodami,
- z systematycznego uczęszczania dzieci do przedszkola,
- z tego, że dzieci dużo pracują na zajęciach,
- z zadawania przez dzieci wielu pytań,
- z faktu przebywania (funkcjonowania) w grupie różnowiekowej,
- z tego, że zajęcia prowadzone są metodą projektów, co zwiększa ich atrakcyjność,
- z tego, że przedszkole, ucząc poprzez zabawę, uczy reguł i zasad społecznych,
- z możliwości obserwacji i naśladowania dzieci starszych i dzieci, które od początku uczęszczają do ośrodka.

Wymienione czynniki wskazują na szereg interesujących form i metod pracy prowadzonej w ośrodkach, co oznacza, iż kadra w nich zatrudniona i organizacja placówki odpowiada potrzebom edukacyjnym dzieci w wieku przedszkolnym. Świadczy to również o właściwym wyposażeniu ośrodków w pomoce i materiały dydaktyczne.

Wpływ uczestnictwa dzieci w zajęciach przedszkolnych na ich przygotowanie do edukacji szkolnej – opinie psychologów i logopedów

Korzyści dla dzieci wynikające z uczęszczania do ośrodków – zdaniem psychologów i logopedów – było bardzo dużo. I tak u dzieci, z którymi prowadzili zajęcia:

- wyeliminowano, a co najmniej zmniejszono główne zaburzenia mowy,
- zwiększyła się poprawność fonetyczna i gramatyczna, nastąpiło bardziej logiczne budowanie wypowiedzi i zwiększyła się ogólna sprawność komunikacyjna,
- nastąpiła poprawa zrozumiałości wypowiedzi,
- wzrosło tempo rozwoju słuchu fonemacyjnego (analiza i synteza słuchowa),
- nastąpiło usprawnienie narządów mowy, a w jej efekcie poprawa artykulacji głosek,
- bardziej prawidłowy stał się oddech przeponowo-brzuszny,
- wzbogacono zasób słownictwa,
- nastąpił wzrost poczucia własnej wartości.

Dzieci te także:

- stały się spokojniejsze, bardziej ufne i odważne,
- umieją samodzielnie rozwiązywać drobne konflikty,
- poznały nowe zasady postępowania z rówieśnikami,
- dzięki wczesnemu wykrywaniu deficytów zostały skierowane do odpowiednich specjalistów,
- nabyły nowe umiejętności społeczne.

Podsumowanie i wnioski

Z przedstawionych danych wynikających z przeprowadzonych badań oraz z własnych obserwacji wynika m.in., że:

- Funkcjonowanie ośrodków przedszkolnych w ramach projektu „Przedszkola bez granic” przyniosło bardzo dużo różnorodnych korzyści nie tylko dzieciom uczestniczącym w zajęciach, ale także szkołom i placówkom oświatowym współpracującym z ośrodkami. Dotyczy to m.in. kwestii wprowadzenia nowych metod i form nauczania w edukacji przedszkolnej.
- Najwięcej korzyści z funkcjonowania ośrodków odniosły dzieci uczęszczające do nich systematycznie i przez cały okres funkcjonowania placówki. Korzyści te dotyczą wszystkich obszarów rozwoju dzieci i zostały zauważone w zasadzie u wszystkich – nieliczne przypadki braku postępów uzależnione były głównie od sytuacji rodzinnej i zdrowotnej dziecka. Za jedne z największych korzyści należy uznać wzrost aktywności dzieci, ich samodzielności, poprawę sprawności manualnej i rozwoju umiejętności komunikacyjnych wyrażającą się np. we właściwym wypowiedaniu się, w prowadzeniu rozmów, formułowaniu pytań i udzielaniu odpowiedzi itp. Umiejętności komunikacyjne i aktywność dzieci są o tyle istotne, iż poprzez mowę następuje rozwój innych procesów poznawczych, takich jak: myślenie, pamięć czy uwaga, aktywność.
- Korzyści odniesione przez nauczycieli związane były głównie z ich rozwojem zawodowym i stanowiły okazję do nabycia nowych i wykorzystania własnych, różnorodnych doświadczeń pedagogicznych. Wydaje się, iż korzyści te zostaną docenione szczególnie w przyszłej pracy zawodowej, zwłaszcza przez nauczycieli przedszkoli oraz w wypadku udzielania szeroko pojętej pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Dla osiągnięcia jeszcze lepszych rezultatów przydatne byłyby pewne zmiany i usprawnienia. Inte-

resujące propozycje zgłosili zarówno nauczyciele, jak i rodzice. Oto niektóre z nich:

Propozycje nauczycieli:

- jeszcze bardziej uatrakcyjnić zajęcia poprzez nowe metody nauczania i nabycie odpowiednich środków dydaktycznych,
- zorganizować częstsze konsultacje z psychologiem i logopedą,
- pracować nad wyszukiwaniem lepszych sposobów motywowania dzieci do zajęć specjalistycznych,
- organizować więcej spotkań z różnymi ludźmi,
- prowadzić więcej ćwiczeń na poprawę koncentracji,
- organizować prelekcje, warsztaty dla rodziców dotyczące rozwoju dziecka,
- organizować więcej pracy indywidualnej,
- wzbogacać wiedzę metodyczną nauczycieli,
- rozwój mowy u dzieci traktować jako priorytet,
- zobowiązać rodziców do systematycznego przeprowadzania dzieci na zajęcia.

Propozycje rodziców:

- wprowadzić naukę języka obcego (język angielski),
- zorganizować place zabaw dla dzieci,
- przedłużyć godziny pracy ośrodka,
- wprowadzić systematyczne dożywianie,
- zatrudnić drugiego opiekuna.

Przetawione propozycje – w kontekście uzyskanych wyników badań – należy uznać za w pełni zasadne. Ich wdrożenie – jak się wydaje – nie wiązałyby się z jakimiś dużymi nakładami finansowymi, a wymagałyby raczej zmiany w organizacji pracy i jeszcze większego zaangażowania rodziców i samorządów lokalnych w funkcjonowanie ośrodków.

Autor jest pracownikiem Ośrodka Badań i Innowacji Pedagogicznych przy Zespole Szkół SIGiE im. Karola Adamieckiego z siedzibą w Ostrołęce
